

 ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας
Πολιτική Επιστήμη Ι, Χειμερινό Εξάμηνο 2004-05

Διδάσκων: Σ. Ι. Σεφεριάδης

Email: sssefer@panteion.gr, ss361@cam.ac.uk

Ιστοσελίδα: http://www.politiki.net.gr/profil/w-is-w/viograf_ds/seferiades/seferiades-1.htm

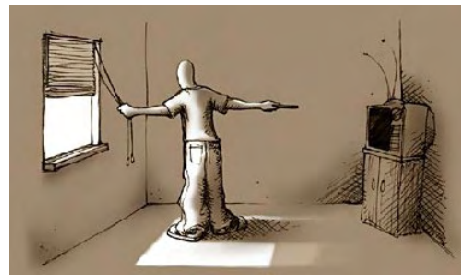
Ωρες Γραφείου -ΣΤ13: Δευτέρα-Τρίτη: 12-13.00

Συστατικός κλάδος των κοινωνικών επιστημών, η πολιτική επιστήμη αποσκοπεί στην ιδιαίτερη μελέτη και διερεύνηση του πολιτικού φαινομένου, τόσο των πηγών όσο και - κυρίως- των συνεπειών του.

Όμως η ακριβής «φύση του πολιτικού» και οι διάφορες σημασίες που αποδίδονται στον όρο, αποτελούν αντικείμενο διαρκούς συζήτησης και, όχι σπάνια, αντιπαράθεσης μεταξύ των πολιτικών επιστημόνων. Κατά τη μεταπολεμική περίοδο, όταν ο κλάδος έτεινε να αυτονομηθεί από τους άμεσους επιστημονικούς προπάτορές του, τη γερμανική - νομική- Επιστήμη του Κράτους και τη γαλλική θετικιστική κοινωνιολογία, τα γνωστικά ενδιαφέροντα της πολιτικής επιστήμης διευρύνθηκαν πολύ πέρα από την αρχική τους εστία, τη μελέτη των κρατικών θεσμών και της διαδικασίας της διακυβέρνησης.

Επιδιώκοντας τη συστηματική **παρατήρηση, ερμηνεία, και επεξήγηση κανονικότητων στο πλαίσιο γενικευτικών προτάσεων**, η πολιτική επιστήμη διερευνά στις μέρες μας κάθε τι που επιτελεί πολιτική λειτουργία, εμπεριέχει σχέσεις εξουσίας (επιρροής ή επιβολής), και ενέχει πολιτική διάσταση: **κάθε τι, δηλαδή, που αφορά τη διαδικασία παραγωγής λόγου και έργου δεσμευτικού για τις διάφορες ανθρώπινες συλλογικότητες, καθώς και τις θεσμικές αποτυπώσεις του -είτε αυτές αφορούν τη διαδικασία επιμερισμού αγαθών, είτε τον προσδιορισμό συμμάχων/ αντιπάλων**. Ενδιαφέρεται έτσι, π.χ., τόσο για τη λειτουργία κρατικών και δια-κρατικών θεσμών δημόσιας διοίκησης όσο και για τις βάσεις, τη δυναμική, και τα αποτελέσματα κινημάτων αμφισβήτησης: τόσο για τα κόμ-

ματα, τους συνταγματικούς και εκλογικούς θεσμούς και την εκλογική συμπεριφορά, όσο και για τους μηχανισμούς και τις διαφορές πηγές σύμπτυξης συλλογικών υποκειμένων τόσο για την ανάδυση παγκόσμιων οικονομικών και γεωπολιτικών συστημάτων όσο και για τις αιτίες και τα χαρακτηριστικά της εθνικής βίας, των εμφυλίων συγκρούσεων, και των καθεστωτικών καταρρεύσεων: τόσο για τις μορφές, τα προβλήματα, και τις προοπτικές των σύγχρονων δημοκρατιών όσο και για τις μεταβαλλόμενες διεθνοπολιτικές ισορροπίες και τις πολλαπλές μορφές κρίσης που αντιμετωπίζουν -και βέβαια η απειρίθμηση δεν είναι εξαντλητική.

Στο πλαίσιο της πολιτικής φιλοσοφίας και θεωρίας, οι πολιτικοί επιστήμονες μελετούν επίσης την ιστορία των πολιτικών ιδεών που συνεχουν και σηματοδοτούν το πολιτικό φαινόμενο, ενώ στους βασικούς στόχους του κλάδου συγκαταλέγεται ακόμη η συστηματική διερεύνηση των ιστορικών πηγών της τρέχουσας κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας: οι πηγές του καπιταλισμού, η διαδικασία ανάπτυξης του σύγχρονου κράτους, η κατάρρευση των μεσοπολεμικών δημοκρατιών και η έλευση του ολοκληρωτισμού, η μετάβαση στον μετα-αποικιακό κόσμο -όλα είναι ζητήματα που έχουν απασχολήσει και απασχολούν τους πολιτικούς επιστήμονες.

Το εισαγωγικό αυτό μάθημα αποσκοπεί στη γενική παρουσίαση βασικών εννοιών και προβλημάτων που ανακύπτουν στη σύγχρονη πολιτική ανάλυση.

Το βασικό εγχειρίδιο είναι:

- Ball, Allan R., B. Guy Peters (2001) *Σύγχρονη Πολιτική και Διακυβέρνηση: Εισαγωγή στην Πολιτική Επιστήμη*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Το δεύτερο βιβλίο που θα πάρουν οι φοιτητές είναι το:

- Hall, Stuart, David Held, Anthony McGrew (επιμ.) (2003) *Η Νεωτερικότητα Σήμερα: Οικονομία, Κοινωνία, Πολιτική, Πολιτισμός* Αθήνα: Σαββάλας.

Διανέμεται επίσης «Φάκελος Μαθήματος» με τα παρακάτω άρθρα:

- Βούλγαρης, Γ. (1997) «Καπιταλισμός και δημοκρατία: η επάνοδος ενός παλιού προβλήματος», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τχ. 10, Νοέμβριος, σ. 40-83.
- Σπουρδαλάκης, Μ. (2003) «Το κομματικό φαινόμενο: εξέλιξη και συγκυρία», στο Δ. Τσάτσος, Ξ. Ι. Κοντιάδης (επιμ.), *Το μέλλον των πολιτικών κομμάτων*, Αθήνα: Παπαζήσης, σ. 39-63.
- Νικολακόπουλος, Η. (1985) *Κόμματα και βουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα 1946-1964. Η εκλογική γεωγραφία των πολιτικών δυνάμεων*, Αθήνα: ΕΚΚΕ, σ. 23-43 (τμήμα της «Εισαγωγής»).
- Σεφεριάδης, Σ. «Σοσιαλδημοκρατικές στρατηγικές στον 20^ο αιώνα: επισημάνσεις για μια πολιτική κοινωνιολογία», στο Η. Κατσούλης (επιμ.), *Νέα σοσιαλδημοκρατία. Περιεχόμενα πολιτικής, θεσμοί, οργανωτικές δομές*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σ. 77-134.

Επικουρικά εγχειρίδια τα οποία οι φοιτητές επωφελώς μπορούν να συμβουλευ-
ονται περιλαμβάνουν τα:

- Duverger, Maurice (1985) *Εισαγωγή στην Πολιτική*, Αθήνα: Παπαζήσης.

- Dahl, Robert (1979) *Σύγχρονη Πολιτική Ανάλυση*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Dahl, Robert (1998) *Περί Δημοκρατίας*, Αθήνα: Ψυχογιός.

Χρήσιμα, ιδιαίτερα για τις δυο τελευταίες ενότητες παραδόσεων, είναι επίσης τα

- Γκρέϊ, Τζων (1999) *Απατηλή Αυγή: Οι Αυταπάτες του Παγκόσμιου Καπιταλισμού*, Αθήνα: Πόλις.
- Hobsbawm, Eric (1999) *Στους ορίζοντες του 21^{ου} αιώνα*, Αθήνα: Θεμέλιο.

Στο λεπτομερές πρόγραμμα του μαθήματος που ακολουθεί παρουσιάζονται οι γενικές αντιστοιχίες ανάμεσα στις θεματικές ενότητες των παραδόσεων και τα συναφή τμήματα της ύλης.

Οι φοιτήτριες και οι φοιτητές θα πρέπει να φροντίζουν να μελετούν τα κείμενα που επισημαίνονται πριν -και πάντως όχι πολύ αργότερα- από την ολοκλήρωση των αντίστοιχων θεματικών. Αν και καθένας/μία θα ανακαλύψουν το δικό τους ιδιαίτερο δρόμο στην επιστήμη, οι βασικές αυτές πειθαρχίες είναι ουσιώδη προαπαιτούμενα για μια καλή πορεία.

Οι φοιτητές καλούνται επίσης να επισκέπτονται την ιστοσελίδα της Ελληνικής Εταιρείας Πολιτικής Επιστήμης, στη διεύθυνση <http://www.politiki.net.gr>.

Οι παραδόσεις αρχίζουν την 4^η Οκτωβρίου 2004 και τελειώνουν στις 17 Ιανουαρίου 2005.

Ανάλογα με τη εξέλιξη του μαθήματος, όμως, κάποιες από τις θεματικές που προγραμματίζονται ενδέχεται να παρατείνονται και πέραν της μιας παράδοσης ενώ άλλες να συμπιέσσονται -όπως και κάθε τι στη ζωή έτσι και το πρόγραμμα του μαθήματος επιδέχεται αλλαγές.

Καλωσορίσατε στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και καλή ακαδημαϊκή χρονιά!

Πρόγραμμα παραδόσεων

1. Κοινωνικές Επιστήμες και Ανθρωπιστικές Σπουδές: Πολιτική Επιστήμη, Πολιτική Φιλοσοφία, Ιστορία

Εισαγωγική παρουσίαση των στόχων του μαθήματος, και ένθεσή τους στις γνωστικές δραστηριότητες του τμήματος. Τι είναι και τι επιδιώκουν οι κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες, και πώς διαφοροποιούνται από τις ανθρωπιστικές; Ποια η μεταξύ τους σχέση, και πώς αλληλοσυμπληρώνονται; Γιατί πρέπει οι πολιτικοί επιστήμονες να έχουν «ιστορική γείωση» και οι ιστορικοί κατανόηση κοινωνικοεπιστημονικών εννοιών και γνωστικών διεργασιών; Πώς συνδυάζονται αμφότερες οι γνωστικές δραστηριότητες (πολιτική επιστήμη και ιστορία) με την πολιτική φιλοσοφία;

2. Οι δυο όψεις της πολιτικής

Η πολιτική ως διακυβέρνηση/ διαχείριση και κατανομή αγαθών (επίσημη-κρατική) και ως αγώνας (διεκδικητική-συγκρουσιακή). Γενική αντιστοίχιση με τις αρχετυπικές παραδόσεις του φιλελευθε-

ρισμού (πλουραλισμού) και μαρξισμού (κριτικής παράδοσης) στη μελέτη του κράτους και των πολιτικών συστημάτων (κράτος ως απόρροια «κοινωνικού συμβολαίου» - κράτος ως αποτύπωση «ταξικής κυριαρχίας»). Σύντομη παρουσίαση των συναφών (κατά πολλούς δευτερογενών) προσεγγίσεων του «ελιτισμού» και «κορπορατισμού». Ιστορική παρουσίαση διαφόρων τύπων κρατους και αντιδιαστολή με την έννοια του «καθεστώτος». Ταξινόμηση μορφών διακυβέρνησης και ανάλυση των μεταβλητών της «συμμετοχής» και της «ανταγωνιστικότητας».

3. Δημοκρατία: Φύση, Προϋποθέσεις, Προοπτικές Ι

Επιλεκτική παρουσίαση της συζήτησης για τη δημοκρατία, και αντιδιαστολή με τα ηγεμονικά καθεστώτα. Εκτενής προβληματισμός πάνω στα καθοριστικά γνωρίσματα του όρου «δημοκρατία». Τι διαφορετικές μορφές υπάρχουν; Ιστορική περιήγηση στις συνθήκες που επέβαλαν τη θεσμοθέτηση της καθολικής ψήφου. Μέσα από αυτό το πρίσμα εισάγεται προβληματισμός πάνω στη σχέση καπιταλισμού και δημοκρατίας.

4. Δημοκρατία: Φύση, Προϋποθέσεις, Προοπτικές II

Ήταν πάντα η δημοκρατία κανονιστικά αποδεκτή; Εισαγωγή των εννοιών του «κόστους καταστολής»-«κόστους ανοχής», και παρουσίαση προβληματισμού για το πώς αυτή συνδέεται με το «κόστος συμμετοχής». Το πρόβλημα της δημοκρατίας στις χώρες του Παγκοσμιοποιημένου Νότου (ή Τρίτου Κόσμου) και πρώτη-συνοπτική παρουσίαση της προβληματικής της «δημοκρατικής ποιότητας».

Στην ενότητα αυτή (παραδόσεις 1-4) γενικά αντιστοιχούν:

- Ball-Peters, Μέρος Πρώτο: Η Φύση της Πολιτικής, σ. 31-93
- Held, D. «Φιλελευθερισμός, μαρξισμός και δημοκρατία» στο S. Hall κ.α. (επιμ.) *Η Νεωτερικότητα σήμερα*, σ. 33-98.
- Βούλγαρης, Γ. (1997) «Καπιταλισμός και δημοκρατία: η επάνοδος ενός παλιού προβλήματος», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 10 (Νοέμβριος): 40-83 (άρθρο στο Φάκελο του Μαθήματος -διανέμεται).

5. Κόμματα και Κομματικά Συστήματα I

Ορισμός και αντιδιαστολή των κομμάτων με τις φατρίες και τις ομάδες πίεσης. Ήταν πάντοτε τα κόμματα αποδεκτά και, αν όχι, τότε νομιμοποιούνται στη δυτική πολιτική σκέψη; Παρουσίαση της

γενεαλογίας και των λειτουργιών των κομμάτων. Το υπόδειγμα Lipset-Rokkan, η πορεία μετεξέλιξης των κομμάτων από «παραγοντικά» σε «μαζικά» σε «πολυσυλλεκτικά». Διαφθορά, διαπλοκή, το κόμμα «καρτέλ» και το πρόβλημα της «κρίσης των κομμάτων».

6. Κόμματα και Κομματικά Συστήματα II

Συζήτηση πάνω στο ζήτημα της «αποδέσμευσης των κομμάτων από τις κοινωνικές αναφορές τους», και το πρόβλημα της πολιτικής στρατηγικής. Ειδική αναφορά στη δυτική Σοσιαλδημοκρατία, με συνοπτική παρουσίαση των ιστορικών μορφών που αυτή είχε. Παρουσίαση του συστημικού προσανατολισμού ανάλυσης (διομματισμός, πόλωση, κλπ). Τι ρόλο διαδραματίζουν διαφορετικά κομματικά συστήματα στη λειτουργία των κοινοβουλευτικών καθεστώτων;

7. Πολιτική Συμπεριφορά: Δομές, Ατομικές Επιλογές, Κουλτούρα

Συνέχιση του προβληματισμού για το πρόβλημα της εσω-κομματικής δημοκρατίας και επέκταση της θεματικής στις ομάδες πίεσης και τις οργανώσεις της κοινωνίας πολιτών. Πολιτική συμπεριφορά: Το πρόβλημα της πολιτικής συμμετοχής (και απάθειας), εισαγωγική ανασύσταση της έννοια του «πολιτικού ανθρώπου», και συνοπτική παρουσίαση δομιστικών, ορθολογιστικών, και πολιτισμικών προσεγγίσεων για την επεξήγηση των διάφορων μορφών πολιτικής συμπεριφοράς, με ειδική έμφαση στο ζήτημα της πολιτικής κουλτούρας.

Στην ενότητα αυτή (παραδόσεις 5-7) γενικά αντιστοιχούν:

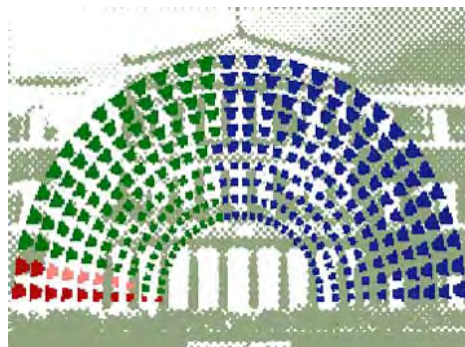
- Ball-Peters, Μέρος Δεύτερο: Κόμματα, Συμφέροντα και Αντιπροσώπευση, σ. 155-215.
- Σπουρδαλάκης, Μ. (2003) «Το κομματικό φαινόμενο: εξέλιξη και συγκυρία», στο Δ. Τσάτσος, Ξ. Ι. Κοντιάδης (επιμ.), *Το μέλλον των πολιτικών κομμάτων*, Αθήνα: Παπαζήσης, σ. 39-63 (άρθρο στο Φάκελο του Μαθήματος -διανέμεται).
- Νικολακόπουλος, Η. (1985) *Κόμματα και βουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα 1946-1964. Η εκλογική γεωγραφία των πολιτικών δυνάμεων*, Αθήνα: ΕΚΚΕ, σ. 23-43 (άρθρο στο Φάκελο του Μαθήματος -διανέμεται).
- Σεφεριάδης, Σ. (2002) «Σοσιαλδημοκρατικές στρατηγικές στον 20^ο αιώνα: επισημάνσεις για μια πολιτική κοινωνιολογία», στο Η. Κατσούλης (επιμ.), *Νέα σοσιαλδημοκρατία. Περιεχόμενα πολιτικής, θεσμοί, οργανωτικές δομές*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σ. 77-134 (άρθρο στο Φάκελο του Μαθήματος -διανέμεται).

8. Θεσμοί και Δομές Διακυβέρνησης

Παρουσίαση της θεσμικής και νεο-θεσμικής προβληματικής μέσα από την ειδική διερεύνηση ενός ευρέως φάσματος θεσμών: βουλές, εκτελεστικά σώματα, γραφειοκρατία, δικαστική εξουσία, τύπος, στρατός, ΜΜΕ. Παρουσίαση της έννοιας της «πολιτικής θεσμοθέτησης» και τονισμός της σημασίας της συγκριτικής προσέγγισης ως μεθόδου για την επικύρωση θεωρητικών γενικεύσεων. Γίνεται αναφορά σε συγκεκριμένα πολιτικά συστήματα των δυτικών δημοκρατιών («ανταγωνιστικό» πρότυπο, «συναινετικό» πρότυπο, κλπ).

Μελετήστε:

- Ball-Peters, Μέρος Τρίτο: Οι Δομές Διακυβέρνησης, σ. 251-388.

9. Καθεστωτικές Αλλαγές και Ποιότητα Δημοκρατίας

Εισαγωγή στην προβληματική της βιβλιογραφίας των «καθεστωτικών αλλαγών». Πώς μεταβάλλονται τα πολιτικά συστήματα, ποιες οι βασικές ερμηνευτικές παραδόσεις, και τι μας διδάσκει η πρόσφατη εμπειρία των ασταθών δημοκρατιών στη Νότια Ευρώπη και τη Λατινική Αμερική; Ποιες είναι οι προοπτικές για τις νέες δημοκρατίες που προήλθαν από την κατάρρευση των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης, και πώς εννοιολογείται η «ποιότητα της δημοκρατίας»; Το ζήτημα της κοινωνικής δημοκρατίας και το πρόβλημα της δυναμικής πολιτικής εκτίμησης.

10. Συγκρουσιακή Πολιτική και Κοινωνικά Κινήματα

Συνοπτική παρουσίαση βασικών εννοιών της συγκρουσιακής πολιτικής και εισαγωγή στην έννοια του «κοινωνικού κινήματος». Συλ-

λογική δράση, συλλογικά υποκείμενα, και διαφορετικές προσεγγίσεις στη μελέτη τους. Ιστορικές μορφές διαμαρτυρίας και ρεπερτόρια δράσης. Πολιτικές ευκαιρίες, οργανωτικές δομές, αξιακές πλαισιώσεις και συγκρουσιακοί «κύκλοι διαμαρτυρίας». Πώς εξελίσσονται τα κοινωνικά κινήματα τον 21^ο αιώνα; Ποιες οι δυσκολίες και ποιες οι προκλήσεις;

Στην ενότητα αυτή γενικά αντιστοιχεί (αν και ελλιπώς) :

- Ball-Peters, Μέρος Τέταρτο: Πολιτική Μεταβολή, σ. 391-422

11. Ανάπτυξη, Υπανάπτυξη, Παγκοσμιοποίηση I

Εισαγωγή στην έννοια του «παγκόσμιου συστήματος» και της προβληματικής της «παγκοσμιοποίησης». Ποια τα κεντρικά προβλήματα και βασικές αντιπαραθέσεις που διαπερνούν το σύγχρονο πολιτικό προβληματισμό αναφορικά με εξελίξεις στις διάφορες περιοχές του πλανήτη; Τα συνεχιζόμενα αδιέξοδα του Νότου και η προβληματική της «δομικής υπανάπτυξης» ως απόρροια της παγκοσμιοποίησης.

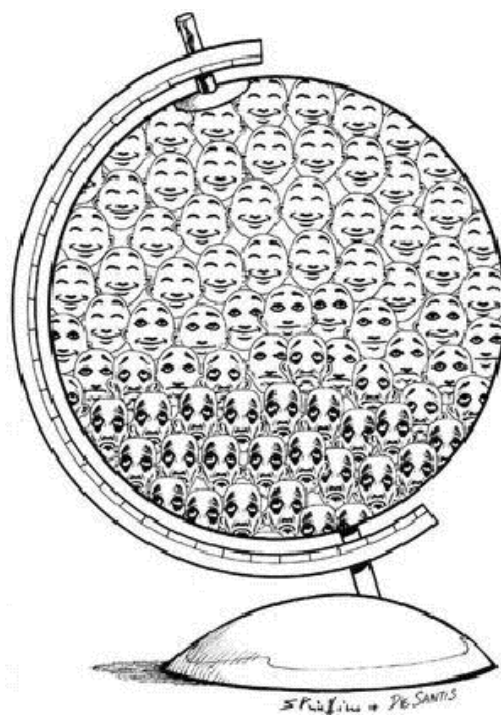
12. Ανάπτυξη, Υπανάπτυξη, Παγκοσμιοποίηση II

Η αναιμική δημοκρατία, η συρρίκνωση του Κράτους Πρόνοιας και η κοινωνία της «απασχολύσιμο-

τητας». Συνοπτική παρουσίαση των εξελίξεων από τη δεκαετία του 1970 και μετά και παρουσίαση της ανόδου του νεοφιλελευθισμού. Η κυριαρχία της αγοράς αποτελεί το φάρμακο ή μια μορφή της αρρώστιας; Πώς διαγράφεται το μέλλον ιστορικών θεσμών όπως ο συνδικαλισμός; Υπάρχει αντικείμενο στη συζήτηση περί ενός «νέου εργατικού διεθνισμού»;

Μελετήστε:

- McGrew, A. (2003) «Μια παγκόσμια κοινωνία»; στο S. Hall κ.α. (επιμ.) *Η Νεωτερικότητα σήμερα*, σ. 99-176.

13. Ανακεφαλαίωση

Επανάληψη βασικών εννοιών του μαθήματος και ανοιχτή συζήτηση.

 ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Ιστορίας
Πολιτική Επιστήμη Ι, Χειμερινό Εξάμηνο 2004-05
Σ. Ι. Σεφεριάδης ΣΤ' 13

2. Οι δυο όψεις της πολιτικής

► Είναι η πολιτική μια

- άδολη διερεύνηση περί του καλύτερου δυνατού τρόπου παραγωγής και **κατανομής αγαθών** (πρώτη εκδοχή); Ή είναι ένα
- εγχείρημα επιβολής (νομιμοποίησης και αναπαραγωγής) ή άρσης **συστηματικής κυριαρχίας** (δεύτερη εκδοχή);

ΔΩΡΕΑΝ ΦΑΓΗΤΟ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ; ΑΥΤΟ ΕΙΝΑΙ ΤΡΟΜΑΚΤΙΚΟ!!

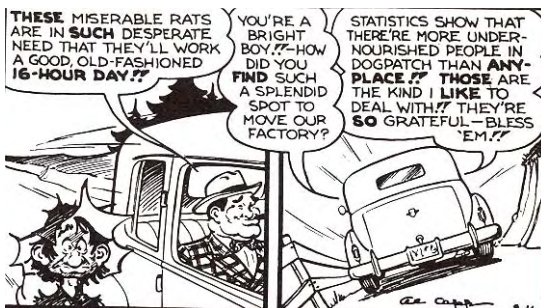
Στο κόμικ που ακολουθεί ένας μάνατζερ αναζητά τη φθηνότερη δυνατή εργατική δύναμη προκειμένου να εισηγηθεί την εκεί μετεγκατάσταση της κονσερβοποιίας στην οποία εργάζεται. Το ενδιαφέρον του κινεί ένα απομακρυσμένο χωριό (το «Κατάσκυλο») στο οποίο, σύμφωνα με τις στατιστικές, παρατηρείται υποσιτισμός. Παρέα με τον εργοδότη του («Μποντόση») επισκέπτεται το χωριό, και ξεκινά διαβουλεύσεις για τη νέα επένδυση. Μέχρι τη στιγμή που οι δυο άντρες διαπιστώνουν κάτι το εντελώς απρόοπτο...

- Και τώρα, Μποντόση, φτάνουμε στο **Κατάσκυλο**, το μέρος όπου ο κόσμος είναι τόσο αδαής που ούτε **στα όνειρά τους** δεν θα ζητούσαν κάτι παραπάνω απ' όσα είμαστε διατεθειμένοι να τους **πληρώσουμε!!**

- Και βέβαια δεν θα πλουτίσουν ποτέ **μ' αυτά**, έτσι δεν είναι; (χάχανα)

- **Εδώ**, δεν έχουν ακόμα πάρει τα μυαλά τους αέρα μ' αυτή τη χαζή μόδα της 8ωρης εργασίας!!

- **Αυτά** τα χαμένα κορμιά βρίσκονται σε **τέτοια αθλιότητα**, που ευχαρίστως θα δούλευαν με το παλιό καλό **16ωρο!!**

- Μα είσαι τόσο έξυπνος!! -Αλλά πες μου, πώς **ανακάλυψες** αυτό το εξάισιο μέρος για να μεταφέρουμε το εργοστάσιό μας;

- Είναι απλό. Οι στατιστικές δείχνουν ότι στο Κατάσκυλο υπάρχει μεγαλύτερος υποσιτισμός **από οποιοδήποτε άλλο μέρος!!** Αυτοί είναι οι άνθρωποι με τους οποίους μ' αρέσει να διαπραγματεύομαι!! Είναι **τόσο** ευγνώμονες -ας είναι ευλογημένοι!!

(- Μεταξύ μας: Αυτά τα ζώα, αυτοί οι άθλιοι κουρελήδες θα είναι **ευγνώμονες** για την ευκαιρία που τους δίνουμε να δουλέψουν 16 ώρες τη μέρα, 7 μέρες τη βδομάδα, για € 7 τη βδομάδα. **Ποτέ τους δεν είχαν καλύτερη προσφορά** -και (χάχανα) **δεν θα είμαστε εμείς βέβαια που θα τους την κάνουμε!!**)

(- Είσαι πράγματι πολύ **έξυπνο** παλικάρι!! Θα εισηγηθώ στο Διοικητικό Συμβούλιο να σου δώσει **και φέτος** το πριμ των € 500.000!! Αλλά να... Έλεγα, μη τυχόν θα μπορούσαμε να τους δίνουμε ακόμα **πιο λίγο!!** -Γιατί δε ρωτάς έναν;)

- Ε, εσύ! Τι θα έλεγες να κερδίζεις € 7 *τη Βδομάδα*;
- Ά.. Άκοσα καλά; Εί.. Είπες € 7 *μόνου για μια βδομάδα*;
- Ε... Όχι, είπα *Έξι!!*

-Αχ, αχ! Θάταν μιγάλ' ιφκιρία -Π.Σ.
-;; Τι εννοείς -Π.Σ.;
- Πριν τα Σμούς.

- Μόνου **δικαουχτώ ώρις** σκληρής δ'λιάς τ' μέρα, μόνου **ιφτά** μέρις τη βδομάδα, και θα μας πλήρουνις € 6 -**μόνου γι' αυτό;**

- Φτούνου θα μί' φαίνουσαν πολλύ ζουμυρί πρότασ' **Π.Σ.**, π' θα πει, Πριν τα Σμους!!

- Όλους κανέναν πόχ' Στους
δε χρειάζεται να δ'λεύ' πια.
Κι όλοι μπορούν να τ'
απουκτήσ'ν τζάμπα!! Τα
Στους τα κάν'ν ούλα!!

- Όλα!! Όλα!! Χα! Χα!!
Υποθέτω ότι σας παρέχουν
και όλα τα αναγκαία προς το
ζην -γάλα, βούτυρο, αυγά,
κρέας...
- Σταμάτα να γελάς ηλίθιε!!
ΚΥΤΤΑ!!

- Θέε μου, Μποντόση!!
Συνειδητοποιείς ακριβώς τις
επιπτώσεις των Σμους;
 Κανείς δεν θα χρειάζεται να
δουλεύει σκληρά πια!!
 - Τότε ποιος θα κάνει τις
 χρονοβόρες και εξαντλητικές
 εργασίες που απαιτούνται
 στις κονσερβοποιίες μας;

- **Κανένας** -Και το χειρότερο, κανένας δεν θα **χρειάζεται** πια τις κονσέρβες μας!! Τα Σμους παρέχουν όλα τα είδη **φρέσκα και μάλιστα δωρεάν!! Δυστυχία μας!!**
- **ΔΩΡΕΑΝ ΦΑΓΗΤΟ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ!! ΑΥΤΟ ΕΙΝΑΙ ΤΡΟΜΑΚΤΙΚΟ!**

- Τα Σμους πρέπει να **εξαφανιστούν!!**
- 'Η **αυτά ή εμείς!** Ευτυχώς η φθοροποιός τους επίδραση **δεν έχει εξαπλωθεί** ακόμα!!
- Τι στα τσακίδια έπαθες εσύ σοφέρ και σταματάς;
- Σταματώ γιατί **παραιτούμαι!!**
- Όσο ήμασταν στο Κατάσκυλο, έχωσα κάτω απ' το σακάκι μου ένα ζευγάρι Σμους, **και τώρα**, έχω ολόκληρο κοπάδι!! Δεν είμαι πια υποχρεωμένος να **ανέχομαι τα τσαλιμάκια σου** Μποντόση!!

(- Ας διώξω τα βάσανα απ' το μυαλό μου προσκαλώντας τη «Μπουμπού» σε δείπνο. Το καημένο το κορίτσι...Είναι άνεργη τόσο καιρό, που για ένα πλήρες γεύμα θα τα'φτιαχνε **ακόμα και με μένα!!**)

- Μα και βέβαια θα το'θελα να βγω για δείπνο **μαζί σου** -μπλιαχ- γλυκέ μου!!

- Θα σου παραγγείλω μια μεγάλη **μπριζόλα**, και...

- Την παλιο-μπριζόλα σου να την τρίψεις στη χοντρομούρη σου. **Απόψε έχω τα καλά μου Σμους!!**

Δυο βασικές προσεγγίσεις/παραδόσεις στη μελέτη των πολιτικών φαινομένων:

Ο φιλελευθερισμός/πλουραλισμός

- Θεωρεί την πολιτική πρωτίστως ως άδολη διαδικασία επιμερισμού αγαθών,
- μέσω της λειτουργίας του Κράτους (και των συναφών θεσμών διακυβέρνησης) που προκύπτει από **κοινωνικό συμβόλαιο**
 - ο το οποίο συνάπτουν οι άνθρωποι όταν εντείνονται οι διαμάχες τους προκειμένου να εξασφαλίσουν *ατομική ασφάλεια* και *κοινωνική ειρήνη*.
- Αντανακλώντας συγκυριακές ισορροπίες που ανακύπτουν στο κοινωνικό πεδίο από τις διαμάχες μιας μεγάλης πλειάδας συμφερόντων (πλουραλισμός), το **Κράτος** είναι βασικά **ουδέτερο** στις επιδιώξεις και τις πρακτικές του.

Η **συγκρουσιακή** θέαση (συνδυαστικά με την **κριτική/μαρξική** ανάγνωση της ιστορικής εξέλιξης) εκτιμά, αντίθετα, ότι

- Η πολιτική είναι πρωτίστως **αγώνας** είτε για την επιβολή και αναπαραγωγή συστηματικής κυριαρχίας (κυριαρχίας που απορρέει από διαφορετικές μορφές ιδιοποίησης κοινωνικά παραγόμενου πλεονάσματος), είτε για την άρση, μετατροπή, ή ανατροπή της.
- Το **Κράτος** δεν προκύπτει από **Κοινωνικό Συμβόλαιο**, αλλά συνιστά αποτύπωση ενός εγχειρήματος θεσμοθέτησης της συστηματικής κυριαρχίας (αρχικά ως μονοπώλιο πάνω στη χρήση βίας, και στη συνέχεια ως σύνολο νόμων και ιδεολογικού λόγου).
- Το Κράτος, συνεπώς, **δεν είναι ουδέτερο** αλλά επιφορτίζεται με το στόχο της **διατήρησης και αναπαραγωγής** του κάθε φορά κυρίαρχου Τρόπου Παραγωγής (δουλοκτητικού, φεουδαλικού, αστικού).
- Σε κάθε περίπτωση, όμως, η συστηματική κυριαρχία (κοινωνική, οικονομική, πολιτική) προκαλεί νέο αγώνα που συνιστά και την κινητήρια δύναμη της ιστορικής εξέλιξης.

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Ιστορίας
Πολιτική Επιστήμη Ι, Χειμερινό Εξάμηνο 2004-05
Σ. Ι. Σεφεριάδης ΣΤ' 13

Καθεστώς (Πολίτευμα), Πολιτικό Σύστημα, Κράτος

Η προσπάθεια επαρκούς ταξινόμησης μορφωμάτων διακυβέρνησης είναι εγχείρημα πολύ παλιό. Οι πρώτες ταξινομήσεις πολιτικών συστημάτων είναι των Πλάτωνα και Αριστοτέλη, σύμφωνα με το αριθμό των κυρίαρχων (μοναρχία, αριστοκρατία, δημοκρατία). Ιδιαίτερο ρόλο διαδραμάτισε στις νεότερες προσλήψεις η τυπολογία του Max Weber, ο οποίος διαιρεί τις μορφές εξουσίας σύμφωνα με τις πηγές νομιμοποίησής τους (: σε παραδοσιακή, χαρισματική, νόμιμη-ορθολογική).

Απλές ταξινομήσεις και χαμηλής εννοιακής έντασης τυπολογίες υπάρχουν πάρα πολλές (όπως αυτή που προτείνουν στο εγχειρίδιο οι Ball & Peters), όμως το πιο κρίσιμο είναι να κατανοούμε τι είναι αυτό ακριβώς που προσπαθούμε να ταξινομήσουμε.

Υφίστανται οι παρακάτω προσδιορισμοί

Πολιτικό Σύστημα (ΠΣ): είναι το σύνολο των σωμάτων με δικαιοδοσία διακυβέρνησης που βρίσκονται σε συστηματική αλληλεπίδραση.

Καθεστώς (ή πολίτευμα): πρόκειται για έννοια που αναφέρεται στις αρχές που διέπουν τις σχέσεις των διαφόρων μονάδων που απαρτίζουν το ΠΣ (μπορεί να είναι βασικά δημοκρατικές ή δικτατορικές με διάφορες υποπεριπτώσεις).

Όμως οι δυο βασικές παραδόσεις διαφέρουν ως προς τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν το θεμελιώδες ζήτημα του **Κράτους**.

ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

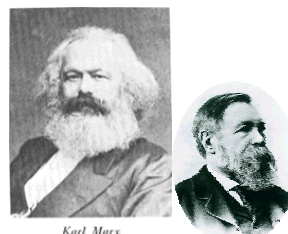
Στην πλουραλιστική παράδοση **Κράτος** είναι το σύνολο των σωμάτων που αποτελούν το πολιτικό σύστημα - οι εμπειρικές αναφορές των όρων **Κράτος - Πολιτικό Σύστημα**- (οι οντότητες και οι λειτουργίες τις οποίες οι δυο όροι υποδηλώνουν) ταυτίζονται.

Τα πράγματα είναι πιο σύνθετα στην κριτική/μαρξική παράδοση

ΜΑΡΞΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Ο ορισμός του **Κράτους** είναι εδώ: πολιτικά σώματα επιφορτισμένα με την ευθύνη διατήρησης και αναπαραγωγής του κυρίαρχου -κάθε φορά- Τρόπου Παραγωγής (ΤΠ).

Η λειτουργία αυτή προσδιορίζει διαφορετικούς **Τύπους Κρατών** (ανάλογα με τον αντίστοιχο ΤΠ): **Δουλοκτητικά, Φεουδαλικά, Αστικά, κ.λπ.**

[**Σημείωση:** Δεν πρόκειται για εξαντλητική απαρίθμηση -υπάρχει ακόμα ο «Ασιατικός τρόπος» που ιστορικά εμφανίζεται πριν τον δουλοκτητικό, και για τον οποίο υπάρχει σοβαρή συζήτηση, όπως άλλωστε και για την ίδια τη φύση του «δουλοκτητικού».]

Κρίσιμη υπενθύμιση είναι το ότι στο εσωτερικό κάθε Τύπου Κράτους εμφανίζονται διάφορες **Μορφές**:

Ενδεικτικά, στο **Δουλοκτητικό** τύπο υπήρξαν

- ο Μοναρχίες, Τυραννίες
- ο Αριστοκρατίες, Τιμοκρατίες, Ολιγαρχίες
- ο Φόρου Υποτελείς Δημοκρατίες, Αναρχίες (ή Οχλοκρατίες)

Στο **Φεουδαλικό** τύπο

- ο Άναρχος φεουδαλισμός
- ο Κράτος των Συνελεύσεων (Ständestaat)
- ο Απολυταρχία

Στον **Καπιταλιστικό** τύπο διακρίνονται

- ο Δημοκρατίες (διαφόρων επιμέρους μορφών)
- ο Δικτατορίες (Ολοκληρωτισμός, Αυταρχισμός, Σουλτανισμός)

Στο **Σοσιαλιστικό** τύπο διακρίνονται

- ο Ολοκληρωτισμός
- ο Μετα-Ολοκληρωτισμός
- (το αν εμφανίστηκε ή όχι Σοσιαλιστική Δημοκρατία είναι διαμφισβητούμενο ερώτημα)

Ιδιαίτερα μας απασχολεί όμως η δημοκρατία:

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΩΣ ΘΕΣΜΟΣ

Επισημαίνονται τα παρακάτω 4 **καθοριστικά γνωρίσματα** της δημοκρατίας.

(«καθοριστικά» λέγονται εκείνα τα γνωρίσματα μιας έννοιας, που όταν λείπουν δεν μπορούμε να λέμε ότι η έννοια υφίσταται)

1. Πολιτικές ελευθερίες

- i. Λόγου,
- ii. Πληροφόρησης,
- iii. Οργάνωσης

2. Τακτικές, ελεύθερες, και δίκαιες εκλογές

3. Λογοδοσία (υπαγωγή όλων των αποφασιστικών αξιωμάτων και εξουσιών στη λαϊκή ετυμηγορία)

-Δεν ευθύνομαι
εγώ!!!
Εγώ είμαι στο
τμήμα Λογιστικής.
Αυτό που πρέπει
να κάνετε είναι να
απευθυνθείτε στο
τμήμα Λογοδοσίας...

4. Πολιτική συμμετοχή (δικαίωμα ψήφου στους ενήλικες πολίτες - κατά τον 19° και πρώιμο 20° αιώνα, στον άρρενα ενήλικο πληθυσμό).

ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Υπάρχουν όμως και προσδιορισμοί για το αν και κατά πόσο μια δημοκρατία έχει ή όχι «ποιότητα»:

1. Ισχυρή κοινωνία πολιτών
2. Σεβαστή πολιτική κοινωνία
3. Σεβασμός του Κράτους Δικαίου
 - i. Συνταγματική αποδοχή
 - ii. Νομολογικός Ορθολογισμός
 - iii. Σύνομη Πολιτική Κουλτούρα
4. Παραγωγική και αποτελεσματική Δημόσια Διοίκηση
5. Διαφάνεια και προβλεψιμότητα στο επιχειρείν

Ακόμα και αν μια δημοκρατία πάσχει από υστέρηση σε όλους τους παραπάνω 5 τομείς όμως (είναι δηλαδή «χαμηλής ποιότητας»), τυπικά εξακολουθεί να είναι δημοκρατία στο βαθμό που ισχύουν οι 4 καθοριστικοί παράγοντες.

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Ιστορίας

Πολιτική Επιστήμη Ι, Χειμερινό Εξάμηνο 2004-05

Σ. Ι. Σεφεριάδης ΣΤ' 13

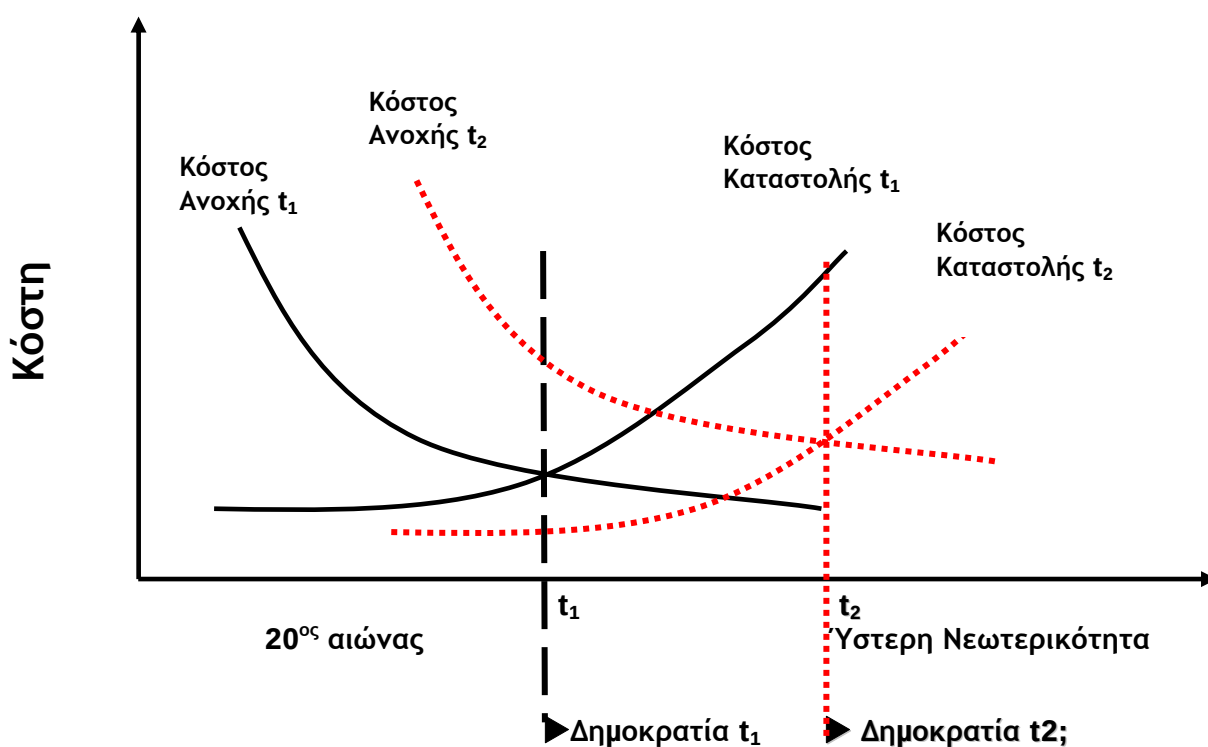
Δημοκρατία: Ιστορικές καταβολές, ανάδυση, απίσχνανση (;

Συνιστώσες της ανάλυσης που πραγματοποιούμε μπορούν να αποδοθούν γραφικά ως εξής (η επεξήγηση του γραφήματος ακολουθεί):

ΩΩΩ ΩΩΩΩΩΩΩ ΩΩΩ ΩΩΩΩΩΩΩ

Γράφημα 1: Κόστος Ανοχής, Κόστος Καταστολής και Δημοκρατία

© Σ Σεφεριάδης

- Ιστορικός Χρόνος
- Μεταρρυθμιστικό Δυναμικό Ελίτ
- Ισχύς (αριθμητική, οργανωτική, αξιακή) Διεκδικητών

Επεξεργασία από:

Dahl. R (1971) *Polyarchy: Participation and Opposition*, New Haven/ Λονδίνο: Yale University Press, σ. 16.

ΑΝΑΛΥΣΗ/ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ

Ο κάθετος άξονας αποτυπώνει δυο ειδών κόστη:

- το **κόστος ανοχής**, που ερευνά το ερώτημα: *Τι κόστος έχει για τις ελίτ η ανοχή στις διεκδικήσεις και η παραχώρηση κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων;*

και

- το **κόστος καταστολής**: *Τι κόστος έχει για τις ελίτ η καταστολή των διεκδικήσεων για δημοκρατία και κοινωνικά δικαιώματα;*

Ο οριζόντιος άξονας απεικονίζει τον ταυτόχρονο διαφορισμό τριών μεταβλητών:

- του **ιστορικού χρόνου** (χονδρικά από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μέχρι τις μέρες μας)
- του **μεταρρυθμιστικού δυναμικού των ελίτ** (της «αντικειμενικής» δυνατότητάς τους να παραχωρούν κοινωνικά δικαιώματα και να προβαίνουν σε μεταρρυθμίσεις όπως: η μείωση του χρόνου εργασίας, η θεσμοθέτηση εργασιακών δικαιωμάτων, η επίτευξη βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου σε μαζικό επίπεδο), και

- της **ισχύος** (αριθμητικής, οργανωτικής και αξιακής) των -εργατικών κυρίως- διεκδικητών.

Η ανάδυση της δημοκρατίας στον 20^ο αιώνα

Με την πρόοδο του χρόνου και την υλοποίηση της **βιομηχανικής απογείωσης** (τουλάχιστον στις προηγμένες χώρες της Δύσης), **αυξάνουν ταυτόχρονα**

- τόσο το **μεταρρυθμιστικό δυναμικό των ελίτ** (αύξηση παραγωγής και κερδών -περαίωση της φάσης «πρωταρχικής συσσώρευσης κεφαλαίου»)
- όσο και η **ισχύς των εργατικών διεκδικητών** (προλεταριοποίηση, ανάδυση συνδικαλιστικού κινήματος και εργατικής συλλογικής

ταυτότητας, εμφάνιση εργατικών κομμάτων -Σοσιαλδημοκρατία).

Όπως φαίνεται στο γράφημα, οι εξελίξεις αυτές έχουν ως αποτέλεσμα

- τόσο την **πτωτική τάση του Κόστους Ανοχής** (καμπύλη «Κόστος Ανοχής t_1 »), αφού οι ελίτ έχουν πλέον συσσωρεύσει κεφάλαια που επιτρέπουν -εν δυνάμει- την άσκηση κοινωνικής πολιτικής
- όσο και την **ανοδική κίνηση του Κόστους Καταστολής** (καμπύλη «Κόστος Καταστολής t_1 »), αφού η καταστολή ισχυρών διεκδικητών ενέχει σοβαρούς κινδύνους (π.χ., την εξώθησή τους σε επαναστατικές δράσεις).

Η δημοκρατία (ως επέκταση της ψήφου συνδυαστικά με την θεσμοθέτηση πολιτικών ελευθεριών) καθίσταται πιθανή **από το σημείο t_1 και μετά**, όταν το Κόστος Καταστολής αρχίζει να υπερβαίνει το Κόστος Ανοχής (όταν οι ελίτ εκτιμούν ότι είναι πιο επικίνδυνο/δαπανηρό να καταστέλλουν κοινωνικά και πολιτικά αιτήματα παρά να προβαίνουν σε σταδιακές μεταρρυθμίσεις).

Ιστορικά, το σημείο αυτό διαφέρει για κάθε συγκεκριμένη κοινωνία (υπήρξε σημαντική ποικιλομορφία δρόμων προς τη δημοκρατία, ενώ δεν πρέπει να μας διαφεύγει πως σε μεγάλες περιοχές του πλανήτη δημοκρατία δεν εμφανίστηκε). Έτσι, δεν θα έπρεπε με κανέναν τρόπο να θεωρείται ότι η «καπιταλιστική ανάπτυξη» οδηγεί αναγκαστικά στη δημοκρατία. Ίσα, σε περιοχές όπως η Λατινική Αμερική οι ανάγκες της καπιταλιστικής ανάπτυξης οδήγησαν στην επιβολή αυταρχικών καθεστώτων.

Όμως η «δημοκρατική έκρηξη», ο πολυπλασιασμός καθεστώτων που πληρούν τα καθοριστικά γνωρίσματα της δημοκρατίας, τοποθετείται μεταξύ του μεσοπολέμου και της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου (Δημοκρατία t_1).

Η Δημοκρατία στην ύστερη νεωτερικότητα και απίσχνανση

Τις τελευταίες δυο δεκαετίες (τέλος μεταπολεμικής άνθισης, παγκοσμιοποίηση, αμφισβήτηση εργατικής συλλογικότητας κ.λπ.) οι εξελίξεις φαίνεται να κινούνται αντίστροφα.

Είναι δυνατόν να υποστηριχθεί πως τα εκτεταμένα φαινόμενα καπιταλιστικής κρίσης τείνουν να **αυξήσουν το Κόστος Ανοχής** των κοινωνικών διεκδικήσεων (βλ. τη συρρίκνωση του Κράτους Πρόνοιας, προβλήματα επιβίωσης ασφαλιστικών συστημάτων κ.λπ.) -κάτι που στο Γράφημα απεικονίζεται ως κίνηση της αντίστοιχης καμπύλης προς τα δεξιά (Κόστος Ανοχής t_2).

Ταυτόχρονα, και εξαιτίας της πολιτικής αποδυνάμωσης των εργατικών ορ-

γάνσεων (κατάρρευση του κομμουνισμού, προγραμματική υποχώρηση της Σοσιαλδημοκρατίας, έλευση μεταφορντισμού και «μεταβιομηχανικής κοινωνικής οργάνωσης», αποδέσμευση της αγοράς από μηχανισμούς κρατικού ελέγχου, «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» με τις γνωστές παρενέργειες, κ.λπ.), η καταστολή των εργατικών κοινωνικών διεκδικήσεων φαίνεται να ενέχει μικρότερο κόστος, ένα **μικρότερο Κόστος Καταστολής** -κίνηση της αντίστοιχης καμπύλης επίσης προς τα δεξιά (Κόστος Καταστολής t_2).

Αν είναι έτσι, τότε η «στιγμή υλοποίησης» της Δημοκρατίας (η ποιοτική εμβάθυνση και εδραίωσή της) μετατίθεται χρονικά στο μέλλον (t_2).

Με τα σημερινά χαρακτηριστικά της όμως τείνει προς απίσχνανση (Δημοκρατία t_2), μια ιδιότυπα «απολιτική δημοκρατία» (Βούλγαρης (κείμενο στο Φάκελο του Μαθήματος: 82· βλ. και αντίστοιχα επιχειρήματα στον Held).

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Ιστορίας
Πολιτική Επιστήμη Ι, Χειμερινό Εξάμηνο 2004-05

© Σ. Ι. Σεφεριάδης ΣΤ' 13

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το υλικό του μαθήματος βρίσκεται στην ατομική σελίδα του διδάσκοντα στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Εταιρείας Πολιτικής Επιστήμης (www.politikineta.gr) και πιο ειδικά στη διεύθυνση:
http://www.politikineta.gr/who_is_who/Personal/seferiades_s/s_seferiades3.htm

Κόμματα: λειτουργίες, γενεαλογία, πολιτική

ΣΥΣΤΗΜΑ

Αυτό που πρωτίστως χαρακτηρίζει τα κόμματα είναι ότι αποσκοπούν στην κατάκτηση και διατήρηση της εξουσίας (Schumpeter).

Joseph Schumpeter
(1883-1950)

Πιο ειδικά, χαρακτηρίζονται από

- οργάνωση
- συνεκτικό πολιτικό λόγο και
- συστηματική επαφή με την κοινωνία

Στις δημοκρατίες τα κόμματα επιτελούν κρίσιμες αμφίδρομες λειτουργίες πολιτικής επικοινωνίας: κατοπτρίζουν αλλά και διαμορφώνουν την κοινωνία. Τα κόμματα είναι **ταυτόχρονα**

- μηχανισμοί συσσώρευσης, άρθρωσης και έκφρασης κοινωνικών αιτημάτων και διεκδικήσεων, αλλά

- και **μοχλοί** διαμόρφωσης της κοινής γνώμης με άμεση και κρίσιμη συμβολή στη διαμόρφωση της δημόσιας σφαίρας.

Είναι επίσης «προθάλαμοι διακυβέρνησης», αφού

- διαμορφώνουν (και υλοποιούν) πολιτικά προγράμματα
- επεξεργάζονται στρατηγικές και τακτικές για την κατάληψη (ή/και διατήρηση) της εξουσίας και

- εκπαιδεύουν/προετοιμάζουν πολιτικό προσωπικό

Από τη βιβλιογραφία προκύπτει ο παρακάτω **ελάχιστος ορισμός**:

Κόμματα είναι:

Πολιτικές οργανώσεις με στοιχειωδώς συνεκτικό πολιτικό λόγο και αναγνωρίσιμα σύμβολα που παρεμβαίνουν στην κοινωνία επιδιώκοντας -μέσα από διεύρυνση της εκλογικής και εν γένει επιρροής τους- την κατάληψη δημόσιων αξιωμάτων προκειμένου να προωθήσουν το πολιτικό και ιδεολογικό τους πρόγραμμα.

Γενεαλογία

Όπως και η δημοκρατία, έτσι και τα κόμματα δεν ήταν πάντοτε αποδεκτά στη φιλελεύθερη πολιτική θεωρία: ότι η επέκταση της ψήφου θεωρούνταν «επικίνδυνη» απέτρεπε και τη νομιμοποίηση οργανώσεων που την επεδίωκαν.

Στο γενικό θεωρητικό ρεύμα της απόρριψης των κομμάτων υπάρχει ό-

Edmund Burke

μως μια αξιοσημείωτη εξαίρεση. Είναι τα γραπτά του Ιρλανδού συντηρητικού διανοητή και πολιτικού Edmund Burke (1729-1797), ο οποίος πίστευε ότι τα κόμματα είναι αναπόφευκτα μέσα οργάνωσης και διεξαγωγής της πολιτικής μια και -όπως υποστήριζε- όλοι οι πολίτες που ειλικρινά επιθυμούν την προώθηση του κοινού καλού συνασπίζονται σε ομάδες.

Η μεγάλη συνεισφορά του Burke έγκειται στο ότι εισήγαγε ευρέως την άποψη ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα κόμματα και τις ιδιοτελείς ομάδες, τις φατρίες. Σε αντίθεση με ολόκληρη

την προηγούμενη παράδοση, ο Burke εξήγησε ότι το «κόμμα» δεν είναι αναγκαία συνυφασμένο με τον εκφυλισμό σε ιδιοτελή φατρία.

Σε κάθε περίπτωση, για να έχουμε νομιμοποίηση των κομμάτων πρέπει να περιμένουμε μέχρι το 19^ο αιώνα, όταν -μαζί με τη βιομηχανική απογείωση και την ενδυνάμωση των εργατικών οργανώσεων- έχουμε και έκρηξη δημοκρατικών διεκδικήσεων. Η τεράστια πίεση των μαζών για επέκταση του εκλογικού δικαιώματος, συνεπώς και νομιμοποίηση των κομμάτων, οδηγεί στη γενικευμένη -αν και σταδιακή- υιοθέτηση της άποψης Burke.

Διαιρετικές τομές

Ένα ερώτημα που έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τους πολιτικούς επιστήμονες είναι: μέσα από ποιες κοινωνικές διεργασίες και συγκρούσεις αναπτύχθηκαν τα διάφορα κόμματα και κομματικά συστήματα στον Ευρωπαϊκό χώρο; Το ερώτημα διερεύνησαν

Saymour Martin Lipset Stein Rokkan

δυο σημαντικοί πολιτικοί κοινωνιολόγοι, οι S M Lipset και S Rokkan (‘Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction’ στο Lipset, S M, S Rokkan (επιμ), *Party Systems and Voter Alignments: Cross National Perspectives*, Νέα Υόρκη/Λονδίνο: The Free Press, σ. 1-64), οι οποίοι υποστήριξαν ότι τα κρίσιμα κοινωνικά συμβάντα που δημιουργήσαν διαιρετικές τομές στις κοινωνίες καθορίζοντας έτσι και τη μορφή των κομματικών συστημάτων υπήρξαν δυο επαναστάσεις:

- η **εθνική** (που οδήγησε στην ανάδυση του κεντρικού εθνικού κράτους)
- και η **βιομηχανική** που άλλαξε την παραγωγική συγκρότηση της κοινωνίας

Εθνική επανάσταση

Από την εθνική επανάσταση προέκυψαν δυο ειδών διαιρετικές τομές που απο-

τυπώθηκαν στα κόμματα (ή «πολιτικοποιήθηκαν»):

(α) Η πρώτη ενέπλεκε την εκκλησία εναντίον των Φιλελευθέρων της εκκοσμίκευσης και αφορούσε τον κεντρικό έλεγχο του Κράτους. Οδήγησε στη δημιουργία αφενός Χριστιανοδημοκρατικών και αφετέρου Φιλελεύθερων και Ριζοσπαστικών κομμάτων.

(β) η δεύτερη τομή ενέπλεκε τους υποστηρικτές μιας ενιαίας εθνικής πολιτικής δομής και, από την άλλη, εκείνους που ήθελαν να διατηρήσουν την τοπική (εθνική, γλωσσική ή θρησκευτική) τους αυτονομία. Δημιουργήθηκαν έτσι **τοπικιστικά** ή «**περιφερειακά**» κόμματα που επεδίωκαν διατήρηση και εμβάθυνση της τοπικής ιδιαιτερότητας, αντιτασσόμενα σε εγχειρήματα εθνικής (εθνοτικής) ομογενοποίησης.

Βιομηχανική επανάσταση

Υπάρχει όμως και η οριζόντια διάσταση διαιρέσεων και ρήξεων που απορρέει από τη βιομηχανική επανάσταση. Και εδώ εννοιολογούνται δυο βασικές τομές.

(α) Η πρώτη αφορά τη σύγκρουση ανάμεσα σε **έγγεια και αστικά συμφέροντα-χονδρικά** μια σύγκρουση ανάμεσα στις **πόλεις και την ύπαιθρο**. Κατά την πρώιμη βιομηχανική περίοδο, οι διαφορές αποτυπώθηκαν στην δημιουργία και αντιπαράθεση μεταξύ **Συντηρητικών-Αγροτικών (Tories)** και **Φιλελεύθερων**

Ο Benjamin Disraeli (1804-1881), κατεξοχήν συντηρητικός - Tory- πολιτικός της Βικτοριανής εποχής (με τη βασίλισσα)...

(**Whigs**) κομμάτων.

Όταν οι συνέπειες από τη μετάβαση στη βιομηχανική εποχή έγιναν προδήλα αμετάκλητες, οι διαμάχες σε επίπεδο ελίτ υποχώρησαν.

Ο Keir Hardie (1856-1915), πρώτος εκπρόσωπος του Εργατικού Κόμματος στη Βουλή των Κοινοτήτων

Θερός -Whig- αντίπαλος του William Gladstone (1809-1898)

Σε χώρες όπως η Βρετανία αυτό οδήγησε σε προσέγγιση μεταξύ Συ-

ντηρητικών και Φιλελευθέρων απέναντι στον κίνδυνο του αναδυόμενου Εργατικού κόμματος.

Στις νέες συνθήκες, η διαιρετική τομή **πόλεις-ύπαιθρος** εκφράστηκε με την αντίθεση αγροτών-αστών γενικά, με

Οι Βαλκάνιοι Αγροτιστές του μεσοπολέμου
Stamoliiski (Βουλγαρία)
και Maniu (Ρουμανία)

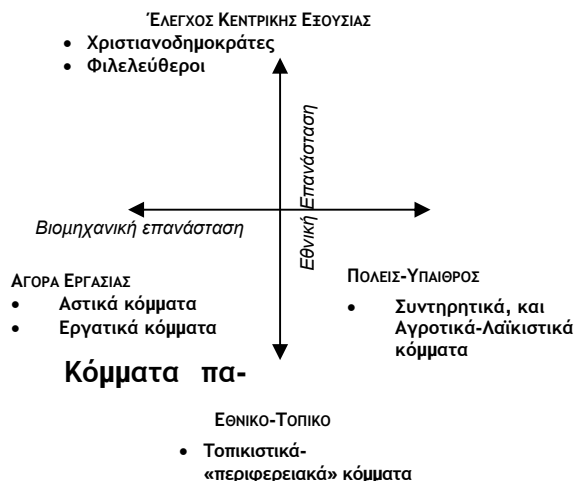
κύριο αίτημα των πρώτων την αναδιανομή των φορολογικών βαρών. Τα κόμματα που εξέφρασαν

αυτό το αίτημα δεν ήταν Συντηρητικά αλλά **Αγροτιστικά** (παράδειγμα αποτε-

λούν εδώ τα Σκανδιναβικά κόμματα των αρχών του 20^{ου} αιώνα αλλά και ο Βαλκανικός αγροτισμός). Όμως, παρατηρούν οι Lipset-Rokkan, οι συγκρούσεις αγροτών και αστών «δεν κατέληξαν πάντοτε στην ανάδυση κομμάτων... *Ιδιαίτερα αγροτικά κόμματα εμφανίστηκαν μόνο όπου ισχυρές πολιτισμικές αντιπαλότητες βάθυναν και επέτειναν τις καθάρα οικονομικές διαφορές*» (21).

(β) Η δεύτερη διαιρετική τομή εστιάζεται στην **αγορά εργασίας** και αφορά τη σύγκρουση εργοδοτών (αστών) και εργατών. Εδώ τα πράγματα ήταν πιο ξεκάθαρα, αφού οι συναφείς συγκρούσεις ήταν πανταχού παρούσες. Την επαύριο των πρώτων φάσεων της εκβιομηχάνισης εργατικά, σοσιαλιστικά και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα εμφανίστηκαν στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες. Οι συγκρούσεις που προκλήθηκαν οδήγησαν στην κλασική αντιπαράθεση Δεξιάς-Αριστεράς που σφράγισε τον 20^ο αιώνα (το γράφημα εικονίζει το επιχείρημα)

ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΩΝ ΤΟΜΩΝ (LIPSET-ROKKAN)

ραγοντικά και μαζικά

Όμως η πορεία εξέλιξης των κομμάτων μπορεί να προσεγγιστεί και από ένα διαφορετικό -συμπληρωματικό- πρίσμα. Το πλαίσιο αυτό εξετάζει την εξέλιξη των κομμάτων από **ολιγάριθμες ενώσεις προσωπικοτήτων** (τα λεγόμενα **παραγοντικά κόμματα**) στα λεγόμενα **κόμματα μαζών**.

Ο πρώτος τύπος κόμματος δημιουργείται μέσα στα περιορισμένα κοινοβούλια της πρώιμης εποχής του κοινοβουλευτισμού κατά το 19^ο (σε κάποιες χώρες μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα). Πρόκειται για ολιγομελείς ομάδες που συγκροτούνταν στο εσωτερικό του κοινοβουλίου και είχαν πολύ **χαλαρή ιδεολογία** -με κύριο χαρακτηριστικό την περιορισμένη παρέμβασή τους στην κοινωνία. Καθοριστικό ρόλο για στη δομή αυτή διαδραματίζει η **ηγεσία** και η προσωπική επιρροή που έχουν οι ηγέτες.

Σταδιακά, και με την επέκταση της ψηφοφορίας όμως, εξαφανίζονται όταν εμφανίζεται η επόμενη ιστορική μορφή, τα **μαζικά κόμματα**. Σε αντίθεση με το παραγοντικό, το μαζικό κόμμα

- Διακρίνεται για την παραγωγή σχετικά **συνεκτικού πολιτικού λόγου**.
- Στη βάση αυτού του λόγου **στρέφεται ενεργά στην κοινωνία**. Για να είναι αποτελεσματικό στη δράση του αυτή
- Συγκροτεί **τοπικές οργανώσεις** σε όσο το δυνατόν περισσότερες γεωγραφικές περιοχές, οι οποίες αρθρώνονται μεταξύ τους σε μια ιεραρχική -πυραμιδοειδή- δομή -με τοπικά συντονιστικά, περιφερειακά, και εθνικά όργανα.

Πρότυπο μαζικού κόμματος υπήρξε η Γερμανική σοσιαλδημοκρατία (1869). Εικονίζονται δυο από τους ιδρυτές της, ο Wilhelm Liebknecht (1826-1900) και ο August Bebel (1840-1913). Αλλά και οι ακραία ιεραρχικές οργανωτικές απόψεις του Λένιν (1870-1924) έλκουν τις καταβολές τους στο σοσιαλδημοκρατικό τρόπο του σκέπτεσθαι και πράττειν.

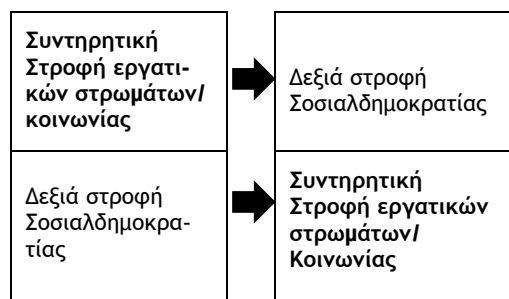
Αρχετυπικές μορφές είναι τα Σοσιαλδημοκρατικά Κόμματα της Δυτικής Ευρώπης, τα οποία ακριβώς επειδή υπήρξαν αποτελεσματικά στις διεκδικήσεις τους

και την εν γένει διεξαγωγή του πολιτικού αγώνα κατέστησαν πρότυπο που αργότερα αναπαρήγαγαν και τα Συντηρητικά και Φιλελεύθερα κόμματα.

Κοινωνιολογικός αναγωγισμός

Στις αναλύσεις μας θέλουμε να αποφύγουμε την παγίδα του «κοινωνιολογικού αναγωγισμού», της τάσης να θεωρούμε τα κόμματα παθητικούς δέκτες κοινωνικών επιρροών. Ενώ κόμματα και κομματικά συστήματα προφανώς απηχούν κοινωνικές αντιθέσεις και συμφέροντα, αυτό δεν γίνεται αυτόματα και μηχανιστικά: Τα κόμματα δεν κατοπτρίζουν απλώς την κοινωνία, την διαμορφώνουν κιόλας.

Στο πλαίσιο αυτό ιδιαίτερη σημασία αποκτά η ιδιαίτερη και συστηματική διερεύνηση **περιεχομένων πολιτικής**, όχι απλώς ως «εξαρτημένων» αλλά και ως «ανεξάρτητων μεταβλητών». Η προσπάθεια απόδοσης της πανθομολούγησης «δεξιάς στροφής» της σοσιαλδημοκρατίας, για παράδειγμα, θα είναι ελλιπής αν η αιτιότητα εκληφθεί μονοσήμαντα. Όπως φαίνεται στο γράφημα, χρειάζεται η διερεύνηση και της δεύτερης αιτιώδους επενέργειας.

Σοσιαλδημοκρατικές μεταλλάξεις στον 20ό αιώνα: ένας οδηγός

Την τελευταία περίοδο γινόμαστε μάρτυρες μιας εντυπωσιακής μετακίνησης της σοσιαλδημοκρατικής πολιτικής προς το νεοφιλελεύθερο πυρήνα –μια στροφή της οποίας οι επιπτώσεις δεν έχουν ακόμα εξαντληθεί (ή και ερευνηθεί). Όμως στο διάβα του χρόνου μπορούμε να διακρίνουμε άλλες τρεις στρατηγικές-ιδεολογικές μεταλλαγές. Αυτό σημαίνει πως πρέπει να διερευνήσουμε τέσσερις βασικές στρατηγικές, τις ακόλουθες (βλ. Σ. Σεφεριάδης, «Σοσιαλδημοκρατικές Στρατηγικές στον 20ό Αιώνα: Επισημάνσεις για μια Πολιτική Κοινωνιολογία», στο Ηλίας Κατσούλης (επιμ.),

Η Νέα Σοσιαλδημοκρατία στην Αλλαγή του Αιώνα, Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2002, σ. 77-112):

- Μια πρώιμη επαναστατική: **Επαναστατικές εξαγγελίες (1850-1914)**
- Μια φάση **Ρεφορμιστικού Κρατισμού (1914-1945)**

Eduard Bernstein (1850-1932), Karl Kautsky (1854-1938): Σοσιαλδημοκράτες ηγέτες

- Μια φάση αποδοχής των αρχών της οικονομίας της αγοράς όμως συνδυαστικά με τη διατήρηση ενός ισχυρού κοινωνικού τομέα –που αναφέρεται ως **Κράτος Πρόνοιας και Ρυθμιζόμενη Οικονομία της Αγοράς (1945-1980/90)**

- και τέλος την τρέχουσα φάση της νεοφιλελεύθερης αγοραίας επικράτησης (**Νεοφιλελεύθερη διολίσθηση**).

Αριθμός Ανέργων Ιανουαρίου

2004	2003	Μεταβ.
16,111	13,779	16.9%

Πηγή:

Στατ. Υπ.

Stock Watch